

VAJDASÁG ÉS AZ IRÓKONGRESSZUS

Irta: Gál László

*»Ha nem tudsz mást, mint eldalolni
Saját fájdalmad s örömed:
Nincs rád szüksége a világnak,
S azért a szent fát félre tedd.«*

(Petőfi)

»Az új Jugoszláviában — mondotta Tito marsal —, igen nagy szerep vár az írókra. Ez nem csak azt jelenti és nem csak arról van szó, hogy művészi-irodalmi formába örökítsék a nagy történelmi korszakot... az írók műveikkel az új ember jellemének kialakításán dolgoznak.«

Zogovics Radován jelentése, amelyet, folyóiratunk más helyén talál meg az olvasó, felöleli az új jugoszláv irodalom — helyesebben: »jugoszláviai«, vagy még helyesebben: az irodalom — minden kérdését. Engem az a tisztesség ént, hogy a jugoszláviai magyar írók képviselésében részt vehettem e történelmi jelentőségű írókongresszuson, s most csak az lehet a célom, hogy a kongresszus tanulságait vajdasági, pontosabban: vajdasági magyar vonalra áttegyem s azok számára, akik Jugoszláviában magyarul írnak és olvasnak, a következtetéseket levonjam.

Természetesen már előljáróban is felmerül ismét a kérdés: van-e vajdasági magyar irodalom?

A kérdés nem új. Már a régi Jugoszláviában is kedvenc körkérdése volt a karácsonyi és husvétii, ünnepi vaskosságú ujságoknak. Azok, akik az ilyen körkérdésekre akkortájt felelni szoktak, általában meggyeztek a két látszólagos ellenmondásban álló véleményben: van és nincs. A »van« csoport szívesen tetszelgett magának abban a szerepben, hogy a »vajdasági« Herceg Ferenc és Kosztolányi Dezső mindenestre halványabb utódjai és örökösei. S ezek dobták a köztudatból az u. n. »local couleur«-t, a »helyi szín«-t. E szín alatt aztán, természetesen pusztá külsőségeket értettek: bólogató bácskai ákácfaikat, fehérre meszelt parasztházakat, különleges bácskai napsugarakat, »bácskai« lakodalmat és »bácskai« hétköznapot. Egészen úgy, mintha Bácska és a Vajdaság külön világ lennének, ahol valami különlegesen »bácskai magyar« módon éhezik a napszámos és a gyári munkás (akikre azonban sohasem gondoltak szívesen tollforgatóink) s ahol a gentry és a svájból jött algentry szintén valami egészen különlegesen »bácskai és magyar« módon tör a borospoharukat.

Sokszor jutott eszünkbe erről a mi különleges Bácskánkról és különleges helyi színeiről Karinthy Frigyes Szabolcska-paródiája, amely szerint:

*»A mi falunkban nyáron nő a zab
És éjszaka van, ha nem süt a nap;
Forgácsot vág ki fábul a gyalu,
Csodálatos, csodálatos falu.«*

A másik csoport tagadta a vajdasági magyar irodalmat. Ez a »nincs« csoport — ugyancsak tévesen —, abból indult ki, hogy mivel Vajdaság nem adott Petőfit, Adyt, József Attilát, Móricz Zsigmondot —

vagy hogy »erdélyi mértékkel« mérjük — Tamási Áront, Nagy Istvánt — minczen vajdasági magyar irodalom.

Élesen és elhatároltan állt távol a vitaközöktől, a »Hid« köré csoportosult írógárda. Ez a kis csoport nem kereste a »helyi színeket, de megtalálta az »emberi szín«-t s ezzel, értékeiéstől függetlenül, azt adta, ami örök. Azt adta, amit írónak — ha író —, adnia kell. Babits-sal tudta, hogy: »vétkesek közt cinkos, aki néma...« s hangját akárhányszor felemelte. És Berzsenyivel együtt dalolta, ha kisebb erővel is:

»Nem félek. A kürt harsogását
A nyihogó paripák szökését
Bátran vigyázom. Nem sokaság, hanem
Lélek és szabad nép tesz csuda dolgokat.«

Valóban: kevesen voltak. Ez a kevés azonban ösvényt taposott s ezen az ösvényen indul most el az új Hid-gárda. Kevesen vannak még ma is, s az is igaz, hogy még nem vívtak ki maguknak »irodalmi pozíciókat«. Az is igaz azonban, hogy szívük és tehetségük szerint »az új ember jellemének kialakításán dolgoznak«, — tehát valóban írók.

Ha számba vesszük Vajdaság ma dolgozó magyar íróit, az eredmény látszólag elkedvetlenítő. Szerbia Íróinak Egyesülete mindössze hat vajdasági magyar író-t vett fel soraiba: *Herceg Jánost, Majtényi Mihályt, Laták Istvánt, Lőrinc Pétert, Dudás Kálmánt* s e sorok író-ját. Maga a felvétel ténye természetesen nem jelent értékelést. Számon tartjuk s egyenlőnek érezzük *Thurzó Lajost, Lévy Endrét és a többieket*. Azt sem hallgathatjuk el, hogy a »tagok« közül Herceg János mindössze egy novellávit jelentkezett a felszabadulás óta, s nem sokkal többel Majtényi Mihály. Laták István is csak a legutóbbi hónapokban vette fel a tollat.

És egy kis kitérével még azt is feljegyeznénk, hogy a »régiek« közül várjuk *Munk Artur* és *Szirmai Károly* jelentkezését.

»*Íróink* — mondotta Zogovics —, *írva és éhezve panaszkodtak évtizedeken keresztül: nincsen olvasója a hazai irodalomnak, hogyan alkoss, hogyan fejlődjél?*«

Ezt a kérdést számtalanszor feltették Vajdaság magyar írói is, a régi Jugoszláviában. Még élénken élnek emlékeinkben a »saját kiadású« könyvekkel házaló szerzők s az a néhány száz vevő — nem olvasó! —, akiket minden ilyen »író« nyilvántartott s akik fanyar mosollyal szolgáltatták az »anyagi állapot«.

Jugoszláviában ma ötszörte-tízszerre annyi könyv fogy, mint a felszabadulás — sőt, mint a háború — előtt. Egyre nagyobb tömegek olvasnak, s egyre többen várják az új és jó könyveket. Köztársaságaink kiadói versenyezve dobják piacra a klasszikus és korszerű irodalom minden szépségét.

A kongresszus tanulmányai alapján mindjárt leszögezhetjük, hogy a kiadók igyekezetét íróink nem támogatják kellőképpen. És a külföldi iródelegátusok szerint is: válságban van — nem ugyan az irodalom —, az író.

Külföldi és hazai írók egyrésznének az volt a véleménye, hogy egyelőre hiányzik a »távlat« — íróink még nem tudják felmérni a rohanó események igazi jelentőségét.

Gergely Sándor, a Magyar Írók Szövetségének elnöke és delegátusa például a maga hallgatását — a többi között —, a következőképpen indokolta:

A Moszkva elleni német offenzíva idején elhagyta a szovjet fővárost. Egy távoli kisvárosban hazafogott az íráshoz. A hangulata, természetesen, igen nyomott volt; átélte és átérezte a visszavonulás tényének minden nyomasztó hatását. Könyvének jelentős része már készen volt, amikor Moszkva felszabadult és a győzelemért új hangulatban rájött arra, hogy mindaz, amit írt: rossz. Újra kezdte s ebben az új hangulatban egyre szaporodtak az oldalak. Munkaközben érte egy újabb visszavonulás híre, s akkor félretette munkáját.

Mindebből azt a tanulságot vonta le ő is és sokan mások, hogy várni kell, amíg az író kellő távolságból szemlélheti az eseményeket.

Mindez pedig nem mondható helyesnek.

A nagy Honvédő Háború folyamán egy pillanatra sem hallgattak el Ehrenburg és Solohov és Katajev és a többiek. Ott voltak a körülzárt Leningrádban, s együtt voltak népükkel Sztalingrád szétlőtt házai alatt. (Kétezeröttszáz szovjetíró közül mintegy ezer volt a különböző frontokon, 242 halt hősi halált és kb. 500 megsebesült.) A szovjetírók — harcoltak és írtak. Együtt taposták a kilométereket népükkel visszafelé, és együtt rohantak a rohamozókkal, a győztesekkel, előre is. Számátalan könyvben — és jó könyvekben! — írták meg a hátország hősiességét, a munkás és a munka csodáit.

Ugyanezt mondhatjuk hazánk íróiról is.

Mi azt hisszük, lehet írni a »távlat« nélkül is, ha szívünkkel, idegeinkkel, érzéseinkkel és tehetségünkkel valóban benne élünk az eseményekben s ha megfog, megragad s magával visz a tömegek roppant lendülete.

Ha vajdasági magyar vonalra összpontosítjuk szemléletünket, előbb néhány szót kell mondanunk az általános magyar irodalmi kérdésekről.

Ha itt, nálunk, nincsen megfelelő magyar könyv és színdarab — elsősorban azért nincsen, mert nincsen Magyarországon sem.

Tudnunk kell, hogy a magyar fasizmus a tehetséges magyar írók egy igen jelentős részét (Szerb Antal, Sárközy György, stb.) kiirtotta. Az írók egy másik csoportja még csak most tért vissza (Faludy György, Tamási Aladár) a kényszerű külföldi tartózkodásból, egy harmadik nagy csoportja pedig (Féja, Nyirő, Kodolányi, Erdélyi, Sinka stb.) végzetesen elfordult népétől a sötét esztendőök alatt.

A Moszkvából visszatért íróknál, akik a magyar irodalomnak valamikor élgárdája voltak és minden bizonnyal lesznek is (Gergely Sándor, Illés Béla, Lukács György, Gábor Andor, Balázs Béla, stb.) az az érzésünk, hogy a húsz esztendőös távollét után — még nincsenek egészen »otthon« Magyarországon.

De nemcsak ez akadályozza a magyar írás ujjaszületését.

A pénzhígtás rettenetét alig kilábolt magyar dolgozók még nem vásárlóképesek. A magyar könyvpiac alig tud felvenni ezer-ezer könyvet az új kiadásokból és ez azt is jelenti, hogy a könyvek ma még megfizethetetlenül drágák. Ez az egyik oka például annak, hogy mi sem tudjuk átvenni az új magyar könyveket, amelyek húsz-harminc-negyven forintos árakkal a magyar dolgozók számára megfizethetetlenek.

Ami a külön vajdasági magyar könyvkiadást illeti, itt is mindenek-

előtt az a kérdés merül fel: lehetséges-e olyan példányszámban kiadni és elhelyezni magyar könyvet, hogy azokat megfelelő áron juttassuk dolgozóink kezébe. Az egyik kérdés nem független a másiktól. Minél olcsóbb a könyv, annál többen vásárolják — s minél többen vásárolják, annál olcsóbb.

Eddig még nem jutottunk tovább a füzeteknél s első kísérletként éppen most kerül az olvasó elé az első »igazi« könyv: Ifj és Petrov híres »Aranyborjú«-ja. Végtelenül sokat jelent számunkra és a magyar tömegek számára is, hogy milyen eredménnyel végződik ez a kísérlet.

Függetlenül azonban az eredménytől, nem árt számbavenni lehetőségeinket. Úgy tudjuk, hogy Majtényi Mihálynak van egy kötetre való új novellája. Azt hisszük, minél előbb az olvasók elé kell vinni ezt a kötetet, nemcsak azért, mert Majtényi valóban tehetséges író, hanem azért is, mert áldozatok árán is meg kell teremteni a vajdasági magyar könyvkiadást — és később az irodalmat.

Ez a célja a Vajdasági Magyar Kultúrszövetségnek is. Ezt leginkább éppen e sorok írója tanúsíthatja, akinek verseskönyvét hónapokon át hirdették s nem a Kultúrszövetség hibája, hogy — az mindmáig nem jelent meg.

A jugoszláviai magyar írásnak van azonban egy másik feladata is.

A mi kötelességünk ismertetni és megismertetni a testvérnépek irodalmát. A Felszabadító Harcok új tehetségeit: írókat, akik tollal és fegyverrel egyformán küzdöttek népükért — és a mi népünkért is — meg kell mutatnunk magyar nyelven a magyar dolgozóknak. Történetek ilven kísérletek — Budapesten, ahol most jelent meg egy jugoszláv antológia, amely sajnos még nem került hozzánk. Kiadásra készen áll viszont itt egy Csópics-novellagyűjtemény, amely iránt Magyarországon is nagy érdeklődés mutatkozik.

Van aztán még egy feladatunk.

Vajdaság, a maga soknépűségében szinte maga a kis Jugoszlávia. Ezek a népek a történelem folyamán sokszor harcoltak együtt szabadságukért és ezt az igazi népi- és vajdasági-történelmet eddig — tudunkkal — csak Lőrinc Péter igyekezett néhány tanulmányában megmutatni. Feldolgozásra vár a Petőfi-század és későbbi brigád története is, s hatalmas téma népünk lassú ébredése a Horthy-mákonny hatása alól.

Utak, hidak, gyárak épültek Vajdaságban is. Földhöz jutott itt a sóvárgó magyar földtelen is. Rohammunkások, újtók százai rohamozták az új életet. Börtönt, fegyházat, akasztófát szenvedett számtalan magyar szabadságharcos. Ha, sajnos; kevesen is, de voltak magyar partizánok. Száz és száz új téma vár feldolgozásra — elsősorban pedig íróra.

Mi tudjuk, hogy népünk új írókat küld majd csatasorba és azt is tudjuk, hogy új iskoláink és nem utolsósorban új tanítóink és tanáraink nevelnek majd új írókat. Addig azonban a meglévő kevesektől várjuk, kérjük és követeljük a betűt.

»Nagy a tudásszomj minálunk« — mondotta Tito marsal. *»Hatalmasat adott népünk — minden tekintetben. Hatalmasat nyújtott első-sorban a háborúban. De nemcsak azért harcolt, mert — amint mondják — harcias nép lenne. Nem. Azért harcoltunk, hogy valami jobbat teremtsünk; nagy célokért harcoltunk, amelyeket a békében gyorsan*

megvalósítunk. És hogy ezeket a célokat minél jobban megvalósítsuk és megerősítsük: tudást kell hogy adjunk népünknek, fel kell emelni népünket, előrevinni...»

Vajon a mi magyar népünk tudásszomja kisebb lenne? Vajon mi nem akarunk tudást adni, népünket felemelni, előrevinni?

Sztalin mondotta: »Az író a lelkek mérnöke«.

Mi, jugoszláviai magyar írók, talán nem vagyunk mérnökök, talán csak paplérok vagyunk, talán még csak most járunk magunk is »szakiskolába«.

Mindazt azonban, amit már tudunk s mindazt, amit még megtanulunk át kell adni népünknek, hogy tudja és megtanulja. Én nem tartom bűnnek, ha valakj rossz író. — de bűnnek tartom, ha rossz magyar, mert akkor rossz ember is.

A Jugoszláv Népköztársaság nem csak lehetőségeket nyújt a munkához, hanem azt meg is követeli minden tisztességes embertől. A kongresszusnak, amelynek jelentősége messze átnyúlik határainkon, csak egyetlen tanulsága lehet Vajdaság magyar írói számára is:

Tanulni és írni — dolgozni!

PJERVOMAJSZKI LEONID

PETŐFI SÁNDOR HALÁLA

Dalolva sok század vonul,
A föld vad vágatástól reszket,
A cár tiporja most vadul
Magyarhont — ezt a vérző testet.

A főnemesség áruló:
Eladja a hazát, a népet.
... A vész elé kitaruló
Kebellel, im, a költő lépett.

Elhullt. Holtteste még meleg,
Főlötte jó a szolgaság,
A trombiták örvendenek,
Felhők nyögik szurony vasát.

De ott, hol bő vér öntözött
Szabadságmagként meddő földet,
A réten, friss hullák között
Meg nem találták ott a költőt.

S a nép se' nyugodott bele:
Dalát dalolták és azt hitték,
Hogy zord Szibéria tele
Hall rá, mert jégbörtönbe vitték.

S hogy ott, hol az ólom s a hó
Az életet harccá avatják,
Készül a végső induló:
A győzelmes világszabadság!

Fordította: RADÓ GYÖRGY